

Janköýerleriň samahyllysy

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Psihologiýa

написано kitapcy | 26 января, 2025

Janköýerleriň samahyllysy JANKÖÝERLERIŇ SAMAHYLLYSY



Okyjy soraýar:

«- Trabzonspor-Fenerbahçe futbol duşuşygynda bolup geçen hadysalaryň üstünde nämüçin durup geçeňzok?»

Okyjylaryň aglabasy «öz kellesindäkileriň makullanmagyny» isleýär!

Oýun hakda aýdyp geçerin, ýöne ilki bilen şu jümläniň üstünde durup geçesim gelýär.

Size birini tanadaýayn:

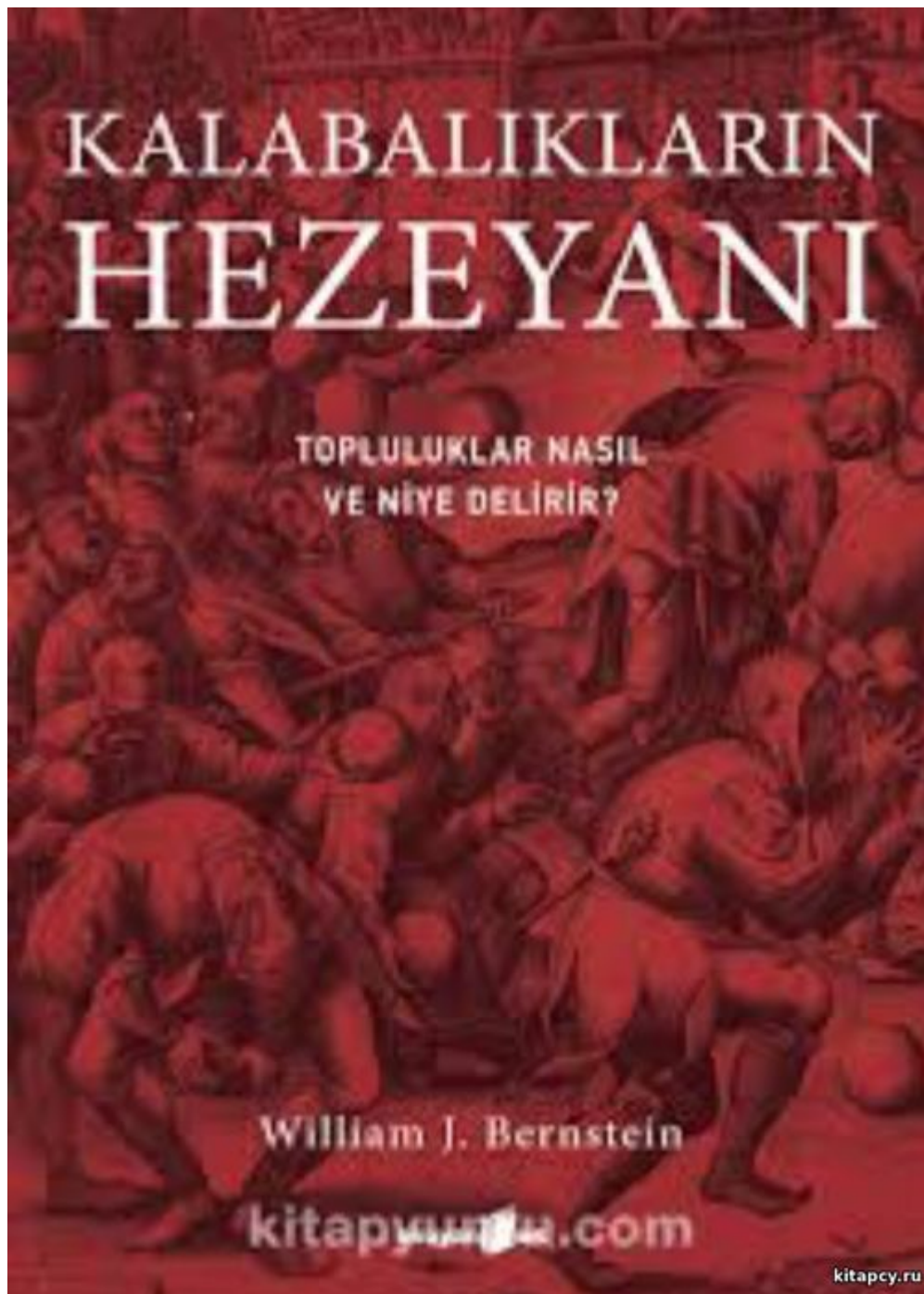
Uilýam Bernstaýn (1948-nji ýylda doglan)...

ABŞ-ly neýrolog, maliýe teoretigi, mediýa taryhçysy...

Häzirkizaman portfolio teoriýasynyň düýbünü tutujy...

«Bolçulygyň döreýşi», «Ajaýyp üýtgeşme. Söwda dünýäni nähili şekillendirdi?» atly birnäçe kitabyň awtory...

Onuň «Köpçüligiň samahyllysy. Jemgyýetler nähili we nädip dälireýär?» kitabyny okadym. (Kitap («Okuyan Us» neşirýaty tarapyndan geçen ýyl türk diline geçirildi).



Kitabyň yzky sahyndaky şu jümlesi ünsümi çekdi:

«Hekaýany gürrüň berýän maýmynlar biziň özümiz. Ýalandygynyň ýa-da ýalňyşdygynyň tapawudy ýok, özune ýetik gyzygy bolan hekaýa hemişe hakykaty aýdyp biler».

Umuman alanda kitabyň maksady «Adamzadyň nämüçin aram-aram her dürli global samsyklaçlygyň jebir çekenini bolandygynyň düşünilmegine ýol arçamakdy».

Ýogsa-da, dini-ykdysady ynanç hakda ýazylan bu kitabyň «Trabzonspor-Fenerbahçe» futbol duşuşygyna näme dahyly bar?

Käbir setirlerini paýlaşmagyma rugsat ediň:

* * *

«- Adamlar analitiki ukyplaryny hadysalary analiz etmek üçin däl-de, öz ornaşykly şek-şübhelerine laýyk getirmek üçin ulanýar...

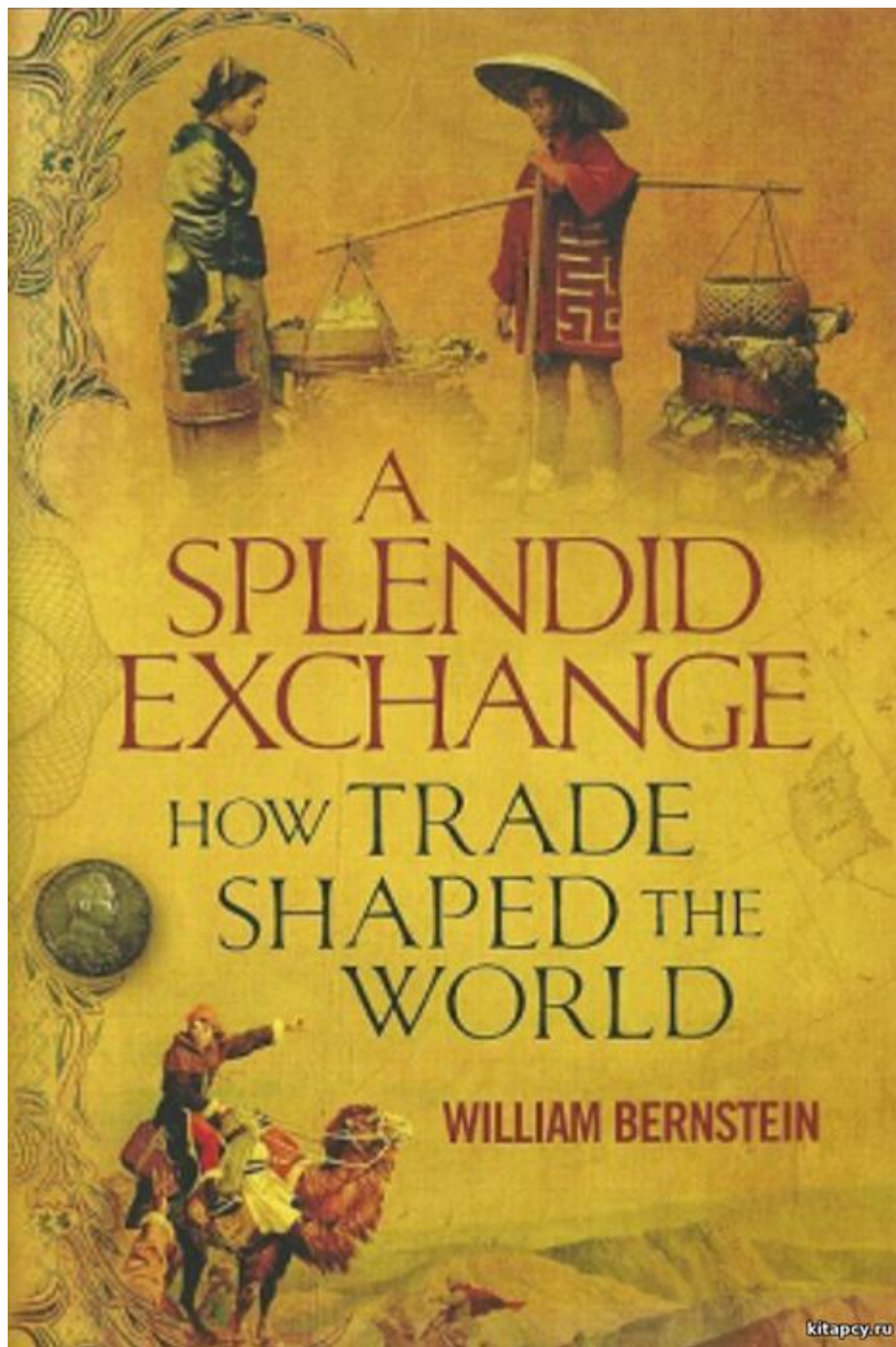
– Adam ogly akyl-paýhasyny köplenç rasionallyk üçin däl-de, faktorlary romantiki röwüşde rasionallaşdyrmak üçin ulanýar...

– Racional düşünje yatlamaga mynasyp tagalla talap edýär we adamlaryň doly diýen ýaly düşünje nukdaýnazaryndan ýalta ýa-da psihologiki dili bilen aýtsak, aýry-aýry «kognitiw husytdyr»...

– Berk rasionallyk işjeň kognitiw zähmet talap edýär, şoň üçinem köp azap siňdirmeli zähmet adamlaryň hiç göwnüne ýaramaýar, mundan gaça durulýar. Beýni diňe şowsuzlyga uçralan wagty aýaga galdyrylýar...

– Köpçülikleýin gatlaklaryň danalygy ullakan ýalandan ybaratdyr.

Mantyksyzlyk ýokanç kesel ýalydyr».



Meselem, ABŞ ýaly birnäçe ýurtdaky eksentr tarykatlar («Gün ybadathanasy», «Jennet gapysy» ýaly) müritlerini öz janyna kast etmeklige iterdi.

Ýogsa-da, bu adamlar lider-şeyh saýýan adamlaryna (Dewid Koreş, Lýuk Žýure ýaly) nämüçin yrandylar. Mysal üçin, dünýäde kyýamatyň turmagyna birnäçe sagat galanda öz janlaryna kast etjek bolsa, «Heýla-Boppa» guýrukly ýylgyzynyň guýrugynda aaklanýan kosmos gämisi bilen «o dünýä» geçip gitjekdikleri hakdaky ýalana nädip yrandylar?

Geň-taňsy gürrüňler (öňdengörüjilikler, welilik satmalar), pikir-düşünjeler adam aňynda elmydama hakykaty bilme-gözleme

isleginden has köp ýer tutýar. Adam öz düşündirişiniň guluna öwrülýär...

Hawa, adam oglunyň duýgularyna ýüzlenýänler has aňsat ynandyryp bilýär. Rasionallyk analitik ukyp-başarnyk bilen utgaşanda, adam her dykgatyna ýetirilýäniň aňsat müşderisine öwrülýär...

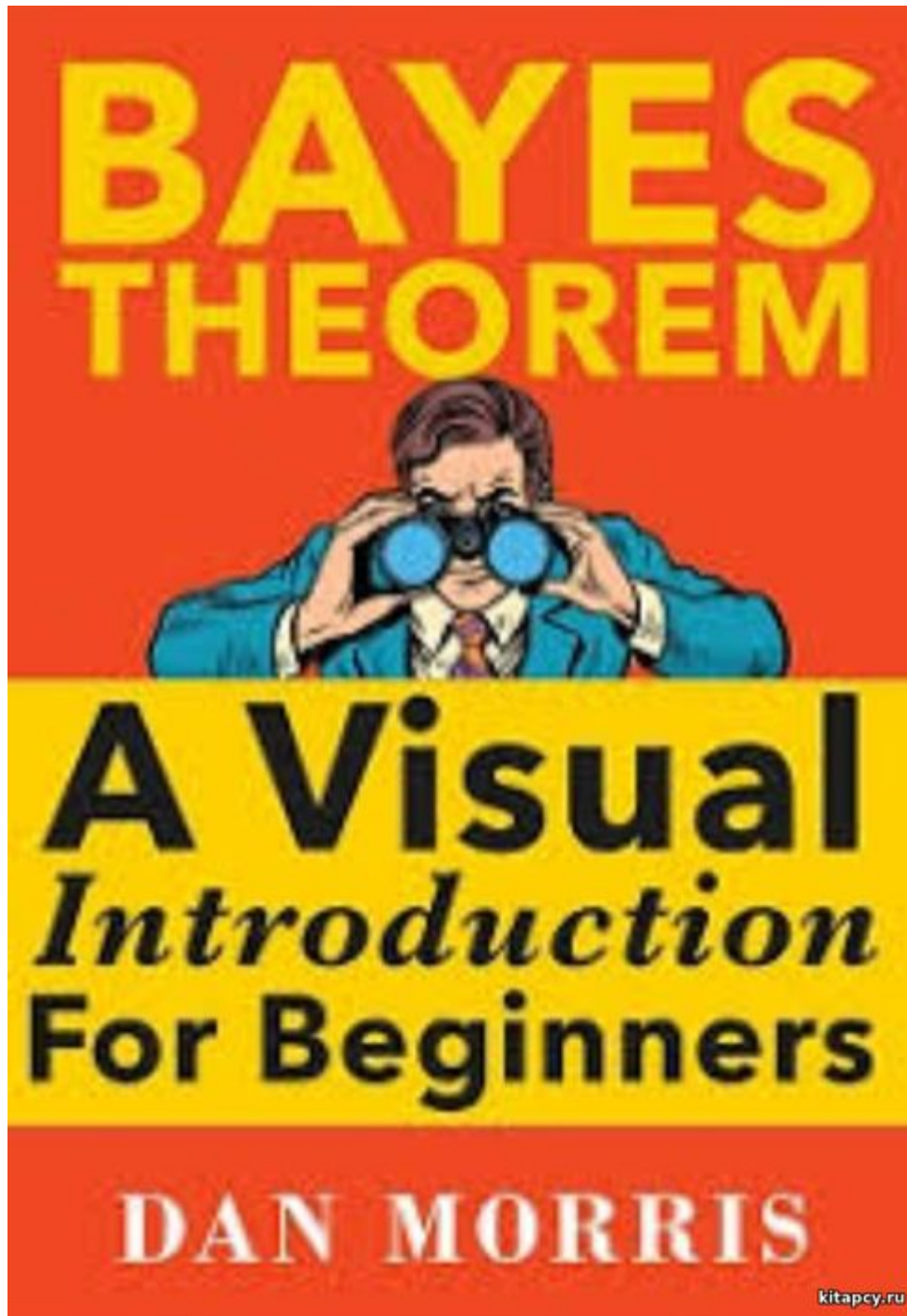
Entek oýun barada aýdaryn, ýöne ilki şuny aýdyp geçýin:

* * *

Edil şumatky günlerde häkimiýet tarapdarlarynyň üns merkezinde «desse-desse pul» spekulýasiýasy bar. “Baýesiň teoremasyny” bilýärsiňizmi?

Iňlis filosofy Tomas Baýes tarapyndan döredilen şeýle analiz metodikasy bar:

«Adam halamaýan syýasatçysynyň günäli bolup bilme ähtimallygyny, aýdaly, 70%-digini pikir edýär, emma munuň tersini subut edýän deliller bilen şol syýasatçynyň arassadygy mälim bolandygyna garamazdan, gülkünç ýagdaýa düşýänem bolsa, pikirini üýtgetmeýär!»



Ýagny, adamlar haýsydyr bir mesele boýunça bir zada berk ynanan bolsa, munuň tersini görkezýän maglumatlardan gaça durýar, olar ynanyan zatlaryny püçege çykarjak maglumatlary göresi gelmeýär. Gynansak-da, ýagdaý şeýle. Köp adam zehinini dünýäniň agyna ak, garasyna gara diýip bilýän sowukganly analiz üçin ulanyp bilmeýär. Zehinlerini mantyksyz şübhelere gurban edýärler! Şeýdibem, hakykatyň tassyk bolmagy elmydama uzaga çekýär...

Ynha... Adam oglunyň üýtgedilmesi kyn dürli hili tarapdarlygyna şu nukdaýnazardan baha beriň...

Nişse şeýle diýýär: «Dälilik şahslarda seýrek duş gelýär, emma

jemgyýetlerde köp duş gelinýän kadadyr...»

Adamlar süri-süri bolup dälireýär, ýöne olaryň juda az sanlysy akyl-paýhasyny haýal gazanýar!

Häzirem «Gürrüňiň gutaryp barýar, «Trabzonspor-Fenerbahçe» futbol duşuşygynda bolup geçen hadysalaryň üstünde durjak dälmi?» diýmegiňiz mümkin. Aslynda diňe şonyň gürrüňini etdim. Kim islese, gaýtalap okap göräýsin...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 22.03.2024. Psihologiya